

Του **ΒΛΑΣΗ ΑΓΤΖΙΔΗ***

Σπάνια ένας τόπος, όσο η παλιά Πλατεία Ολύμπου της Θεσσαλονίκης (που μετονομάστηκε το 1908 σε Πλατεία Ελευθερίας), συνδέει τόσο διαφορετικά γεγονότα που έλαβαν χώρα σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους.

Ελάχιστοι μπορούν να αντιληφθούν ότι η οικουμενική αντίληψη, η έννοια του πολίτη και η προσπάθεια μετεξέλιξης της κοινής κοινωνίας σε κράτος δικαίου θα συντριβούν εδώ από τον ακραίο милитарιστικό εθνικισμό. Οτι σ' αυτή την πλατεία μια ομάδα εθνικιστών αξιωματικών του οθωμανικού στρατού άνοιξε το κουτί της Πανδώρας, απ' όπου ελεύθεροι και κυρίαρχοι πια οι εθνικισμοί θα ξεχυθούν κατασπαράζοντας λαούς και έθνη. Οτι πίσω από τη σημερινή μορφή της πλατείας υπάρχει το Ολοκαύτωμα των Εβραίων, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, οι Γενοκτονίες των χριστιανικών λαών της Ανατολής, η Μικρασιατική Καταστροφή. Οτι τα πρώτα σπέρματα του ναζισμού, στη νεοτουρκική του πρωτόλεια εκδοχή, θα εμφανιστούν στη Θεσσαλονίκη μετά το κίνημα του 1908.

Σύντομο ιστορικό της πλατείας

Ο χώρος που σήμερα καταλαμβάνει η Πλατεία Ελευθερίας ήταν η πρώτη πλατεία της Θεσσαλονίκης. Διαμορφώθηκε το 1870 μετά την κατεδάφιση του θαλάσσιου τείχους και τη διάνοιξη της οδού Σαμπή πασά – η σημερινή Βενιζέλου – έως και τη θάλασσα. Αρχικά ονομάστηκε Πλατεία Αποβάθρου και στη συνέχεια Πλατεία Ολύμπου.

Κεντρικό της σημείο υπήρξε το ξενοδοχείο και η μπιραρία «Ολύμπος» (κοιτάζοντας απ' τη θάλασσα, αριστερά της οδού Βενιζέλου, στην αριστερή γωνία του σημερινού πάρκινγκ). Η πλατεία υπήρξε το πιο κοσμικό σημείο της πόλης και η οδός Σαμπή πασά μετατρέπεται στον πιο μοντέρνο εμπορικό δρόμο. Το 1911 εγκαινιάστηκε και το γερμανικών συμφερόντων κατάστημα «Στάνιν», το κτήριο του οποίου διασώθηκε απ' την πυρκαγιά του 1917 και διατηρείται έως σήμερα. Στην Πλατεία Ολύμπου υπήρχε και η Λέσχη της Θεσσαλονίκης (Cercle de Salonique).

Η Πλατεία Ολύμπου ήταν η πρώτη περιοχή όπου κηρύχτηκε το κίνημα και εκδηλώθηκε το πλήθος. Από τα μπαλκόνια του ξενοδοχείου «Ολύμπος» και της Λέσχης Θεσσαλονίκης τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής των Νεότουρκων ανήγγειλαν το κίνημά τους. Στη συνέχεια το κέντρο του κινήματος μεταφέρθηκε στην περιοχή του Διοικητηρίου. Με αφορμή τα γεγονότα αυτά και προς τιμήν του νεοτουρκικού κινήματος η Πλατεία Ολύμπου μετονομάστηκε σε Πλατεία Ελευθερίας.

Η πολιτική των Νεότουρκων και οι Γερμανοί

Η συγκεκριμένη τάση του νεοτουρκικού κινήματος (Τζεμάλ, Εμβέρ, Ταλαάτ), με βάση τη σύγχρονη πολι-

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πλατεία Ελευθερίας ή Πλατεία Γενοκτονίας

Πάνω, η Πλατεία Ελευθερίας το 1908 με συγκέντρωση των Νεότουρκων. Κάτω, παλαιότερες όψεις της ίδιας πλατείας, όταν ονομαζόταν Πλατεία Ολύμπου

τική ορολογία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ακροδεξιά, ρατσιστική τάση». Η πρωτοτυπία της στην έως τότε ιστορία των εξουσιαστικών συμπεριφορών είναι ότι εισήγαγε κάποια νέα χαρακτηριστικά, όπως:

- επιλογή εξαρχής ανοιχτά ρατσιστικών κριτηρίων,
- εντοπισμός και προγραφή των θυμάτων,
- διαμόρφωση και διάχυση σε τμήματα της κοινωνίας μιας ιδεολογίας μίσους,

■ κοινωνικό αποκλεισμό των στοχοποιημένων πληθυσμών,

■ συγκρότηση και οργάνωση, σε ήρεμους καιρούς, παρακρατικών μηχανισμών που θα αναλάμβαναν να υλοποιήσουν τις προεπιλημμένες αποφάσεις.

Ο Γερμανός πρεσβευτής στην Αθήνα Wangenheim έγραφε το 1909 στον αρχικαγκελάριο Bulow τι είπε ο Τούρκος πρωθυπουργός και υπουργός Στρατιωτικών αρχιστράτηγος Σεφκέρ πασάς για τη νέα κατάσταση: «Οι

Τούρκοι έχουν αποφασίσει ένα εξοικονομικό πόλεμο εναντίον των χριστιανών της Αυτοκρατορίας. Θα αρχίσουν πρώτα μέσα στην Τουρκία, εκεί όπου ζει το μεγαλύτερο μέρος, και μετά έξω από την Τουρκία, εκεί όπου υπάρχουν εστίες αντίστασης».

Στην πολιτική τους αυτή οι Νεότουρκοι συνεργάστηκαν με το γερμανικό милитарισμό, ο οποίος με τη ναζιστική του μορφή λίγες δεκαετίες αργότερα θα προκαλέσει την καταστροφή της Ελλάδας με τη σκληρή

Κατοχή του 1940-1944 και θα επιφέρει μεγάλη αιμορραγία στον ελληνικό πληθυσμό.

Μεταξύ αυτών που θα εξοιωθούν μαζικά θα είναι και οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι θα συγκεντρωθούν στην «Πλατεία Ελευθερίας», απ' όπου θα σταθούν στα στρατόπεδα θανάτου.

Η ιδεολογική βάση του Νεοτουρκικού κινήματος, που κατέλαβε την εξουσία στη Θεσσαλονίκη το 1908, καθώς και του κεμαλικού μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, προέρχεται από το γερμανικό φυλετικό εθνικισμό.

Ο Τούρκος ιστορικός Taner Aksam, στο βιβλίο του «A Shameful Act», υποστηρίζει ότι ο ιδεολογικός πατέρας των Νεότουρκων, ο Ziya Gökalp, επηρεάστηκε άμεσα από το γερμανικό εθνικισμό. Διαμόρφωσε ένα θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο παρείχε την ιδεολογική βάση για την επίδειξη της συγκεκριμένης βίαιης πολιτικής συμπεριφοράς.

Χρησιμοποίησε τη λογοτεχνία για να μετακινήσει τις ιδέες του στο μουσουλμανικό οθωμανικό πληθυσμό και ενσωμάτωσε με ένα ακραία εργαλειακό τρόπο τα σχήματα του Νίτσε. Όπως γράφει σε ποίημά του: «Ο ύψιστος Θεός έπλασε τον Τούρκο ανώτερο...». Παράλληλα τονίζει την υπερηφάνεια της θρησκευτικής ομολογίας, ενσωματώνοντας το Ισλάμ στην εξυπηρέτηση του εθνικιστικού φαντασιακού: «Κι αν δεν έχουμε επιστήμη, έχουμε το Κοράνι».

«Υπεράνθρωπος»

Χαρακτηριστική είναι η παραδοχή του ίδιου στο περιοδικό «Yeni Hayat» το 1911, όπου περιέγραφε το νέο άνθρωπο της νεοτουρκικής Νέας Τάξης: «Οι Τούρκοι ήταν οι "υπεράνθρωποι" που είχε φανταστεί ο Γερμανός φιλόσοφος Nietzsche... Από την τουρκότητα θα γεννηθεί η νέα ζωή...».

Ακριβώς έναν τέτοιο «υπεράνθρωπο», Γερμανό αυτή τη φορά, θα ονειρευτεί ο Αδόλφος Χίτλερ 15 χρόνια αργότερα. Στη ναζιστική ρητορική εντάσσεται ο θαυμασμός του Νίτσε για τη σκληρότητα, τη δύναμη, τον υπεράνθρωπο, όπως και η λατρεία του για τον ανώτερο άνθρωπο που συμβαδίζει με την επιθυμία εξαφάνισης των ξεπεσμένων φύλων. Ακριβώς το ίδιο παρατηρείται στο έργο του Gökalp.

Όπως η προπαγάνδα του Χίτλερ είχε βασιστεί σε κώδικες με τους οποίους οι γερμανικές μάζες ήταν απολύτως συμφιλιωμένες, έτσι και ο τουρκικός εθνικισμός θα βασιστεί στους θρησκευτικούς κώδικες τους οποίους αποδέχονταν οι μουσουλμανικές μάζες.

Ο φυλετισμός, που βρήκε το αποκορύφωμά του με τους ναζί και ενυπήρχε στην κουλτούρα της γερμανικής Δεξιάς, καλλιιεργήθηκε συστηματικά από τους Νεότουρκους εθνικιστές (για τον τουρκικό εθνικισμό δεσ: «Η Γενοκτονία στην Ανατολή. Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο έθνος-κράτος», επιμέλεια-εισαγωγή Βλάνσας Αγτζίδης, «Ε»-Ιστορικά, εκδ. «Ελευθεροτυπία», Αθήνα, 2013)

* Διδάκτωρ Σύγχρονης Ιστορίας, μαθηματικός <https://kars1918.wordpress.com/>

Αναπλάθοντας έναν τόπο μνήμης

Το **Ιδρυμα** Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, σε συνεργασία με την 1η Κοινότητα Δήμου Θεσσαλονίκης, διοργανώνουν σήμερα (Σάββατο 16 Νοεμβρίου 2013) και ώρα 10.00-16.30, στην Αίθουσα Δημοτικού Συμβουλίου, δημόσια συζήτηση με θέμα: «Μνήμη και δημόσιος χώρος – Η πόλη συζητά με αφορμή τον επανασχεδιασμό της Πλατείας Ελευθερίας».

Αφορμή είναι η προσπάθεια ανάπλασης της Πλατείας Ελευθερίας ως δημόσιου χώρου, χώρου αναψυχής, συνάντησης και ανάδειξης της ιστορικής μνήμης. Η προκήρυξη για την ανάπλαση είχε γίνει πριν από περίπου ενάμιση χρόνο. Η κριτική επιτροπή επέλεξε ένα σχέδιο α-

πό αυτά που κατατέθηκαν. Απομένει μέσω της δημόσιας διαβούλευσης να γίνει η οριστικοποίηση των σχεδίων της ανάπλασης.

Τα ερωτήματα που θέτουν οι οργανωτές στους δημότες της Θεσσαλονίκης, υπό το σύνθημα: «Μια πλατεία ανοιχτή προς τη θάλασσα και ανοιχτή στον κόσμο», είναι:

- Θέλουν να επιστρέψουν σ' αυτό το όραμα για την κάποτε πολυπολιτισμική πόλη τους, ιδίως όταν σε περίοδο κρίσης η ετερότητα εκλαμβάνεται ως επιβάρυνση;
- Πώς νοηματοδοτείται η ιστορία σε μία πόλη που αυτοπροσδιορίζεται ως κοσμοπολίτικη;